

УДК 911.3:343.9

Л. І. Котик – асистент кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка;
Ю. Я. Смоляк – студентка III курсу географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Географія злочинності держав світу

Роботу виконана на кафедрі економічної і соціальної географії ЛНУ ім. І. Франка

Обґрунтовано актуальність дослідження злочинності у світі. Узагальнено напрацювання міжнародних інституцій із вивчення злочинності та внесок українських учених у дослідження злочинності на глобальному рівні. Проаналізовано особливості розвитку злочинності на глобальному, макрорегіональному (географічний світ) та локальному (окремі держави) рівнях. Укладено типологію держав світу за індексом злочинності. Звернуто увагу на функціонування організованої злочинності у світі.

Ключові слова: географія соціальних негараздів, злочинність, індекс злочинності держав світу, типологія держав, організована злочинність.

Kotyk L. I., Smoliak Y. Ia. Geography of Crime Countries of the World. Justified the relevance of research crime in the world. Generalized achievements of international institutions of study of Crime; contribution Ukrainian scientists in research crime on global level. Analyzed the features of crime at the global, macroregional (geographic world) and local (individual state) levels. Concluded typology of the state on the crime index. Paid attention to the functioning of organized crime in the world.

Key words: geography of social problems, crime, crime index of the state, typology of the state, organized crime.

Актуальність теми дослідження. В умовах соціально-економічної глобалізації, повсюдної комп'ютеризації, переході до інформаційної стадії розвитку людської цивілізації зростає актуальність та часовість вивчення та усестороннього дослідження негативних аспектів функціонування суспільства. Одним із них є злочинність, яка набула особливих форм на початку XXI ст. (тероризм, корупція), ґрунтовно інтегрувалася у світові мережеві та транснаціональні бізнес-структури (мафія) і перебуває на вістрі науково-технічного прогресу (кіберзлочинність, інформаційний шпідіаж) тощо. На сьогодні на глобальному рівні злочинність розглядають як одну з глобальних соціально-економічних проблем людства на рівні з сировинною, енергетичною, демографічною, продовольчою проблемами. На регіональному рівні її вважають суттєвою деструктивною силою подолання відсталості, бідності, периферійності розвитку окремих територій / регіонів.

Мета та завдання дослідження. Узагальнення напрацювань провідних світових інституцій з дослідження злочинності, аналіз територіальних відмінностей розвитку злочинності за макрорегіонами світу, укладання типології держав світу за індексом злочинності, характеристика діяльності наймасштабніших злочинних формувань глобального типу (транснаціональна злочинність).

Основні результати дослідження. *Злочинність – це сукупність усіх злочинів, вчинених на певній території упродовж деякого періоду [2].* Проблеми злочинності

активно вивчають у сфері міжнародних відносин, юриспруденції, соціології, політології, конфліктології, національної безпеки тощо. Напрацювання у цих сферах сприяли формуванню на міжнародному рівні правових основ оцінки антисоціальних дій, як злочинів (Гаазька конвенція (1970); Конвенція ООН про транснаціональну організовану злочинність (2000); Конвенція про кіберзлочинність (2001)); укладанню типології злочинів, насамперед міжнародних злочинів, які загрожують миру й безпеці людства (Конвенція про запобігання злочинів геноциду та покарання за нього (1948), Конвенція про співробітництво у боротьбі з міжнародними злочинами (1991), Кодекс злочинів проти миру і безпеки людства (1996)); посиленню співробітництва між державами світу у сфері попередження та подолання злочинності (Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957), Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах (1959), Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах (1993), Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (2002)).

Поточну ситуацію з моніторингу злочинності у світі здійснюють інституції у структурі ООН (Рада Безпеки ООН, Економічна і Соціальна Рада ООН, Комісія ООН з наркотиків та злочинності), організації з безпеки США (Центральне розвідувальне управління), недержавні міжнародні організації («Numbeo», «Transparency International») (табл. 1).

У географії проблеми злочинності досліджує галузева дисципліна соціальної географії (за класифікацією суспільно-географічних дисциплін проф. О. Шаблія, 2001) – *географія соціальних негараздів, яка вивчає геопросторову організацію тіньових сторін життя суспільства* [5]. Вперше на доцільність вивчення злочинності на глобальному рівні в українській суспільній географії звернуто увагу в праці «Вступ до соціальної географії» (А. Голиков, Я. Олійник, А. Степаненко; 1996) і розглянуто проблему глобальної злочинності: *«злочинність, тероризм, наркотизм, та інші антисуспільні явища викликають глибоку корозію всього механізму суспільного розвитку»* [4, с. 306–307]. Вчені звернули увагу на проблеми транснаціоналізації злочинності, загального збільшення числа злочинів у світі – в середньому на 5 % щороку, появи нового виду злочинності – електронна (кібернетична) злочинність. Пізніше окремі аспекти поширення злочинності у світі розглянули у своїх працях професор О. Шаблій (злочини тоталітарної системи проти людства, корупція, групова злочинність) [5], професор Л. Шевчук (становлення кібернетичної (електронної) злочинності) [6]. Значне місце картографічній продукції з глобальної злочинності присвячено в праці «Глобальні проблеми світу: атлас»: розділ «Протидія корупції» [3].

На сьогодні більшість авторів сходяться до думки, що визначальними чинниками, які впливають на розвиток злочинності на глобальному рівні є: рівень соціально-економічного розвитку держав світу [1; 4; 5; 6; 7; 8; 11], якість життя людей [3; 4], рівень безробіття [3; 4; 6], рівень освіченості населення [5; 6], рівень релігійності населення [6], рівень політичної стабільності держави та здатності гарантувати права громадян [7; 8; 11], кваліфікація контролюючих органів (поліція, служба безпеки) [7; 8; 11] тощо. Водночас суттєвим фактором, що стимулює зростання злочинності у світ на сьогодні є повсюдна комп'ютеризація, яка формує новий вид злочинності – кіберзлочинність (рис. 1).

Розвиток злочинності суттєво різниться за регіонами світу: найбільший показник умисних вбивств фіксується в регіонах із нижче середнього та найнижчими соціально-економічними показниками розвитку держав світу – Середня Америка, Південна Америка та Африканська Субсахара, де він в чотири-п'ять разів перевищує показник європейських держав (2,3 умисних вбивств на 100 000 населення) та в десять-двадцять разів показник Австралії та Нової Зеландії (1,0 умисних вбивств на 100 000 населення) (табл. 2).

Діяльність інституцій з моніторингу злочинності у світі

Організація	Рік заснування організації	Аналітичний звіт	Показники	Періодичність публікації
<i>Підрозділи, програми у структурі ООН</i>				
Програма розвитку ООН (United Nations Development Programme)	1946	«Звіт про людський розвиток» («Human Development Report»)	Рівень особистої безпеки; рівень смертності від наркоманії	Щороку
Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя ООН (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice UN)	1992	«Аналітичний звіт Комісії з попередження злочинності та кримінальному правосуддю» («Analytical Review Commission on Crime Prevention and Criminal Justice UN»)	Рівень вбивств за суб-регіонами, у т. ч. у динаміці від 1955 р.; частка вбивств, які здійснюються бандами; кількість працівників правопорядку в розрахунку на 100 000 мешканців; кількість осіб, які засуджені в розрахунку на 100 000 мешканців; кількість ув'язнених і т. д.	Щороку
Комісія ООН з Наркотиків та Злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC))	1997	«Міжнародна статистика злочинності та правосуддя» («International Statistics on Crime and Justice»)	Тренд міжнародної організованої злочинності; тренд злочинності у сфері наркотиків	Щороку
<i>Інші інституції</i>				
Книга фактів ЦРУ (The World Factbok)	1962	«Свідectво про міжнародну організовану злочинність» («Testimony on International Organized Crime»)	Динаміка розвитку міжнародної злочинності; характеристика діяльності окремих злочинних угруповань; виклики та загрози для глобальної / регіональної безпеки	Щороку
Європейський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею (European Institute for Crime Prevention and Control)	1981	«Доповідь про навмисні вбивства» («Global Study on Homicide», доповідь готується сумісно з UNODC)	Динаміка кількості навмисних вбивств; розподіл навмисних вбивств за статтю, віком; структура навмисних вбивств за макрорегіонами світу за засобами здійснення	Щороку
«Transparency International»	1993	«Барометр глобальної корупції» («Global Corruption Barometer: Report»)	Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index)	Щороку
Numbeo	2009	«Numbeo» – глобальна он-лайн база	Індекс злочинності (Crime Index, 2011), Індекс безпеки (Safety Index, 2011)	Щороку

* Складено за: [3; 8; 11; 12].

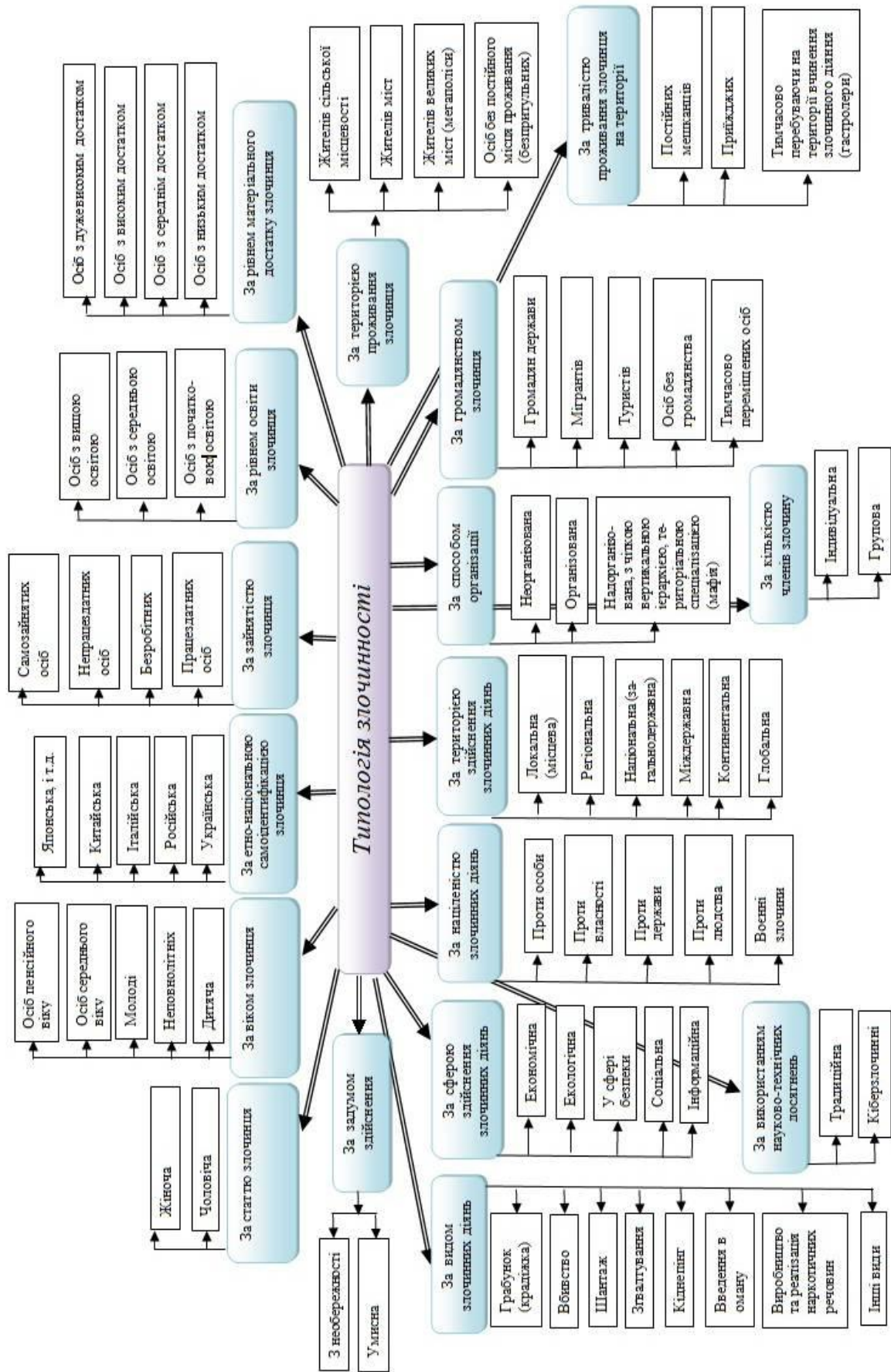

Рис. 1. Типологія злочинності (Л. Котик, Ю. Смоляк, 2015)

**Головні показники розвитку злочинності
за географічними світами в 2012 р.***

Географічні світи	Умисні вбивства, вбивств на 100 000 осіб	Зґвалтування, випадків на 100 000 осіб	Ув'язнених, осіб на 100 000 жителів
Європа	2,3	8,5	135
Російський світ	4,4	1,5	265
Північна Америка	7,8	32,1	443
Середня Америка	20,6	22,0	339
Південна Америка	15,9	17,2	210
Північна Африка/Південно-Західна Азія	3,4	3,6	153
Африканська Субсахара	11,5	30,9	120
Південна Азія	3,7	4,5	105
Східна Азія	2,8	9,0	176
Південно-Східна Азія	4,9	5,8	142
Австралія	1,0	27,2	158
Тихоокеанський світ	3,8	11,0	164

Примітка: Для укладання таблиці використано підхід розподілу держав світу за географічними світами американських авторів Г. де Блія, П. Муллера («Географія : світи, регіони, концепти», 2004).

** Складено за: [9; 10; 12].

Найвищі показники зґвалтувань фіксуються в Північній Америці, де вони в чотири рази перевищують дані держав Європейського світу (32,1 та 8,5 зґвалтувань на 100 000 осіб, відповідно). Водночас низькі офіційні статистичні показники зґвалтувань, які зафіксовані в державах Російського світу (1,5) необхідно брати під сумнів: переважна більшість випадків зґвалтувань у державах цього регіону не фіксується із-за слабкості та недосконалості розвитку системи гарантування повсякденної безпеки населення (поліції), її корумпованості [8; 12]. Низький показник зґвалтувань у державах Північної Африка та Південно-Західної Африки зумовлений високим рівнем релігійності населення цього регіону, суворим дотриманням законів ісламу, страхом смертної кари за вчинення зґвалтування та небажанням повідомляти про вчинення злочину потерпілою особою через суспільний осуд та сором.

Головні показники розвитку злочинності суттєво різняться на субмакрорегіональному рівні: з-поміж європейських держав найвищі показники зафіксовані (2012) у постсовєтських державах (індекс сприйняття корупції – Україна; умисні вбивства – Білорусь; зґвалтування – Сербія; ув'язнені – Сербія, Албанія), які характеризуються найнижчим у географічному світі соціально-економічним розвитком та високою нестабільністю політичної системи. У Російському географічному світі, беззаперечним лідером є Росія: характеризується найвищими показниками розвитку злочинності в регіоні, а за показником ув'язнених на 100 000 осіб входить до першої десятки держав світу [12]. Держави з низьким соціально-економічним рівнем розвитку лідирують за показниками злочинності й в інших географічних світах: Руанда, Малаві (Африканська Субсахара), М'янма, Бруней (Південно-Східна Азія), Монголія (Східна Азія), Пакистан, Бангладеш (Південна Азія), Чілі, Болівія, Парагвай (Південна Америка) та ін. (табл. 3).

Інтегральним показником, що характеризує розвиток злочинності за державами світу є *індекс злочинності І. з.* (англ. *Crime Index*) – показник, який оцінює рівень злочинності в державах та містах світу. Він розроблений аналітичною компанією «Numbeo doo» на показниках глобальної бази даних «Numbeo» (2011). Для обчислення використовують складні емпіричні розрахунки, що враховують як національні та ООН статистичні показники, так і результати соціологічних опитувань

Держави з максимальними та мінімальними показниками злочинності за географічними сферами, 2012

Географічний світ	Головні показники злочинності											
	Індекс злочинності, 2014			Умисні вбивства, впадків на 100 000 осіб			Ув'язнених, осіб на 100 000 осіб			Індекс сприйняття корупції (1-100), 2012 р.		
	Макс.	Мін.	Між.	Макс.	Мін.	Між.	Макс.	Мін.	Між.	Макс.	Мін.	Між.
Європа	Албанія (56,09)	Мальта (15,50)	Швейцарія (0,6)	Білорусь (5,1)	Швейцарія (63,5)	Сербія, Албанія (0,7)	Білорусь (335)	Ісландія (47)	Україна (25)	Данія (91)		
Російський світ	Росія (52,29)	Грузія (19,39)	Бірмація (1,8)	Росія (9,2)	Росія (3,5)	Азербайджан (0,2)	Росія (470)	Бірмація (160)	Казахстан (26)	Грузія (49)		
Північна Америка	США (50,16)	Канада (37,16)	Канада (1,6)	США (4,7)	США (27,3)	Канада (1,7)	США (707)	Канада (118)	США (73)	Канада (81)		
Середня Америка	Гватемала (77,91)	Панама (42,53)	Мартініка (2,7)	Гондурас (90,4)	Коста-Рика (36,7)	Гватемала (2,9)	Сент-Кітс і Невіс (611)	Гаїті (95)	Гаїті (19)	Барбадос (75)		
Південна Америка	Венесуела (82,55)	Уругвай (42,73)	Чилі (3,1)	Венесуела (53,7)	Суринам (45,2)	Парагвай (6)	Уругвай (289)	Болівія (80)	Венесуела (20)	Уругвай (73)		
Північна Африка/Південно-Західна Азія	Афганістан (77,08)	ОАЕ (20,52)	Кувейт (0,4)	Туркменістан (12,8)	Ізраїль (17,5)	Ліван, Таджикистан (0,5)	Казахстан (290)	Оман (36)	Афганістан (8)	Катар (68)		
Африканська Субсахара	Кенія (79,05)	Руанда (18,75)	Малаві (1,8)	Свазіленд (33,8)	ПАР (132,4)	Мозамбік (0,2)	Сейшельські о-ви (868)	ЦАР (19)	Сомалі (8)	Ботсвана (64)		
Південна Азія	Мальдівські Острови (78,02)	Індія (45,26)	Бутан (1,7)	Пакистан (7,7)	Бангладеш (9,8)	Непал (1,8)	Мальдіви (320)	Індія (30)	Бангладеш (27)	Бутан (63)		
Східна Азія	Монголія (70,25)	Японія (15,27)	Японія (0,3)	Монголія (9,7)	Південна Корея (13,5)	Японія (1,0)	Монголія (274)	Японія (71)	Пн. Корея (8)	Японія (74)		
Південно-Східна Азія	Малайзія (68,60)	Сінгапур (18,82)	Сінгапур (0,2)	М'янма (15,2)	Бруней (6,7)	Сінгапур (2,7)	Таїланд (435)	Східний Тимор (38)	М'янма (21)	Сінгапур (86)		
Австралія	Нова Зеландія (42,38)	Австралія (41,65)	Нова Зеландія (0,9)	Австралія (1,1)	Австралія (28,6)	Нова Зеландія (2,5,8)	Нова Зеландія (183)	Австралія (133)	Австралія (81)	Нова Зеландія (91)		
Тихоокеанський світ	Папуа-Нова Гвінея (81,03)	Філіппіни (42,04)	Французька Полінезія, 0,4	Папуа-Нова Гвінея (10,4)	Соломонові о-ви (11,0)	—	Американське Самоа (349)	Папуа-Нова Гвінея (52)	—	Папуа-Нова Гвінея (25)		

Складено на основі: [10, 11, 13].

із проблем криміногенної ситуації на територіях дослідження. Діапазон І. з. від нуля (0 – будь-яка злочинна діяльність відсутня, абсолютна безпека) до сто (100 – максимально небезпечно-злочинна ситуація на території дослідження). Протилежний показник – Індекс безпеки (Safety Index) [11]. Найнебезпечніші держави світу за індексом злочинності (2014 р.): Південний Судан (85,49), Венесуела (82,55), Папуа-Нова Гвінея (81,03), Кенія (79,05) [7]. Україна входить у групу держав із середнім рівнем злочинності (50,16; 54 ранг у світі). Найнебезпечніші регіони за індексом злочинності – Південна Америка та Африка на Південь від Сахари, де більшість держав входить у групу з високим та вище середнього рівнем індексу злочинності; найбезпечніші – Європа й Австралійський світ, де більшість держав характеризуються низьким та нижче середнього індексом злочинності (рис. 2).

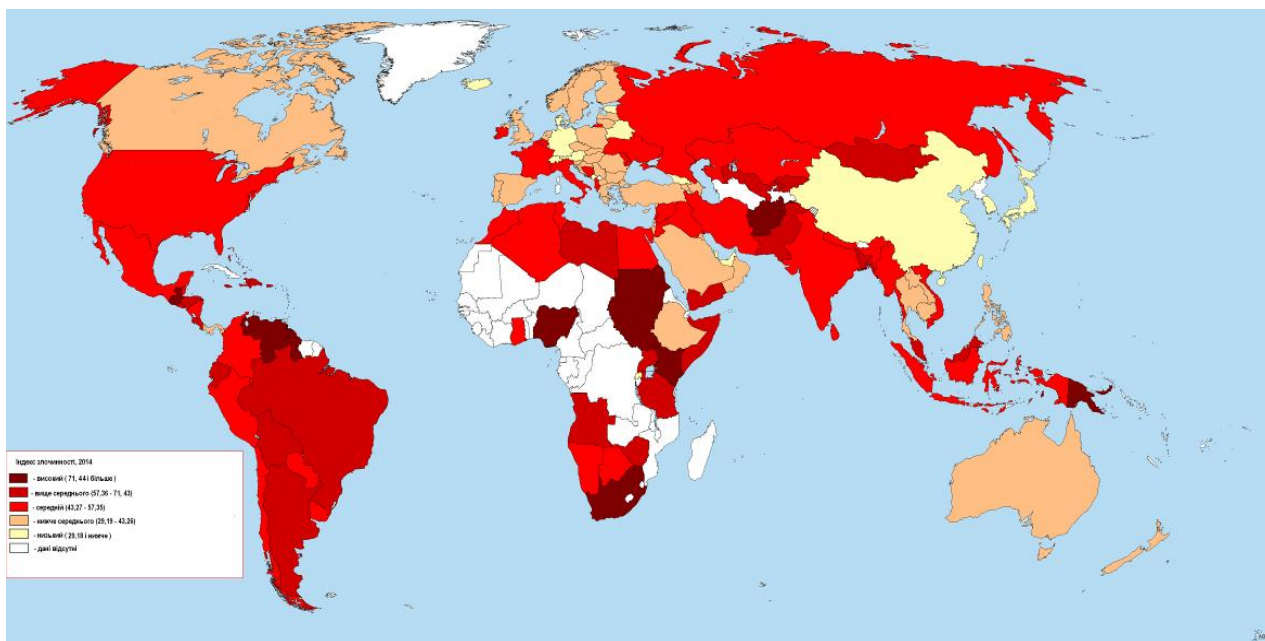

Рис. 2. Індекс злочинності держав світу в 2014 р.

На сьогодні найнебезпечнішим проявом злочинності у світі є організована міжнародна злочинність (мафія) або як її ще називають транснаціональна злочинність. Її характерні ознаки: вчинення протиправних дій більше як на території одної держави; гнучка спеціалізація; чітка мережева організаційна структура; використання останніх досягнень науки та техніки, зокрема налагодження гнучкої організаційної та комунікаційної мереж завдяки використанню ресурсів Internet; оперативне реагування на зміни міжнародного законодавства; інтеграція в управлінські структури держав, міжнародних організацій, релігійних організацій; швидке реагування на суспільні виклики (безробіття, економічна криза, війна, голод, тощо); значна підтримка у населення певних регіонів світу через неофіційне фінансування соціальних проектів (Колумбія, Пакистан, Росія) тощо (табл. 4).

Висновки. Злочинність відображає тіньові аспекти життя суспільства та вийшла на рівень глобальних проблем людства. Інтегральним показником, що характеризує держави світу за рівнем розвитку злочинності є індекс злочинності. Він найбільший у державах Південної Америки та державах на південь від Сахари, а найнижчий у країнах Європи. Найнебезпечнішим явищем сьогодення є розвиток організованої злочинності (мафія), яка тісно інтегрується з державними, релігійними структурами та ставить під загрозу подальший конструктивний розвиток держав світу.

Характеристика найвідоміших міжнародних злочинних формувань

Злочинне формування	Сфера діяльності	Організаційна структура	Міжнародні зв'язки
Кокаїнові картелі	Спеціалізація на виробництві й доправленні наркотиків до будь-якої країни світу	Жорстка пірамідальна структура, сфери впливу поділені географічно	Штаб-квартири розміщені в Колумбії, Мексиці. Зв'язки з Коза-Ностра, Ла Коза Ностра, тріадами, якудза
Тріади	Наркотики, надання грошових позичок, незаконний гральний бізнес, рекет, внески у сервісний сектор, інвестиції у сферу послуг, відмивання «брудних» грошей, контроль системи підпільної імміграції	Задіяно до 170 тис. осіб на території Китаю, Японії, Південної Кореї, Тайваню, Гонконгу, Сінгапуру. Пірамідальна структура	Проводять активну діяльність в Азії, Європі, США. Головна територія діяльності: Гонконг, М'янма, Тайвань, Філіппіни, США
Якудза	Участь в усіх сферах кримінальної діяльності (рекет, шахрайство, наркаторгівля, контроль проституції, виробництво порнографії, тощо). В Азії спеціалізуються на перевезенні метамфетаміну	Діє на території Японії, Китаю, Сінгапуру, Південної Кореї, Філіппін, Індонезії. Складається з 60 тисяч постійних членів і 25 тисяч асоційованих співробітників. Вирізняється складною організаційною структурою, яка включає дрібні групи й родини	Пов'язана з організованою злочинністю США, Колумбії, Німеччини, Китаю, країн СНД
Коза Ностра (Італія)	Найвідоміша злочинна організація. Здійснює великомасштабну контрабанду наркотиків. Координує зусилля дрібних груп, допомагає їм відмивати «брудні» гроші. Використовує вимагання, шахрайство з кредитами і контрактами на громадські роботи	Переважно зосереджується на півдні Італії. Має вертикальну структуру й налічує приблизно 5 тисяч членів	Базується на о. Сицилія (Італія), має свої філії на всіх континентах. Підтримує зв'язок із кокаїновими картелями, Ла Коза Ностра і угрупованнями з країн СНД
Ла Коза Ностра (США)	Сфера діяльності – наркобізнес, незаконний гральний бізнес, контрабанда зброї, вимагання, контроль проституції, вплив на профспілки	Діє на території США: південь держави, промислові райони заходу та сходу держави. Складається з 3 тисяч солдатів і 25 сімейств, з яких 5, що базуються в Нью-Йорку, є найвпливовішими	Пов'язана з наркокартелями й Коза Ностра, а також із мафією країн СНД

Мафіозні угруповання, що базуються на території пострадянських держав	Наркобізнес, торгівля зброєю й ядерними матеріалами, контрабанда людей і товарів, вимагання (рекети), незаконний гральний бізнес, проституція, порнографія (дитяча порнографія), кіберзлочинність (промисловий шпіонаж, торгівля персональними даними, банківське шахрайство)	Мають чіткий етнонаціональний характер (чеченська, інгушетська, російська, українська, й т. д. мафії). Близько 200 груп із складною, функціональною ієрархічною та горизонтальною структурою	Пов'язані з організованою злочинністю США, кокаїновими картелями й Коза Ностра, якудза, тріадами
---	---	--	--

* Складено за матеріалами ООН, ЦРУ, «Global Corruption Barometer».

Джерела та література

1. Білецький М. І. Географія соціальних негараздів : становлення науки в Україні / М. І. Білецький, Л. І. Котик / Географія та туризм : наук. збір. / [ред. кол. : Я. Б. Олійник (відп. ред) та ін.]. – К. : Альтерпрес, 2011. – С. 228–235.
2. Білецький М. І. Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 164 с.
3. Глобальні проблеми світу : атлас. – К. : Картографія, 2009. – 144 с.
4. Голиков А. П. Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посіб. / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Либідь, 1997. – 316 с.
5. Шаблій О. І. Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 744 с.
6. Шевчук Л. Т. Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. – К. : Знання, 2007. – 349 с.
7. Crime Index, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp
8. Global Corruption Barometer : Report, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.transparency.org/gcb2013/report>
9. List of countries by incarceration rate [Electronic resource]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_incarceration_rate
10. List of countries by intentional homicide rate [Electronic resource]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate
11. Numbeo [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.numbeo.com>
12. Rape statistics [Electronic resource]. – Mode of access : http://en.wikipedia.org/wiki/Rape_statistics.